

*De Vereniging Vrienden van
het Gevangenis*museum* stelt
zich ten doel het Nationaal
Gevangenis*museum* te
ondersteunen*

21

nieuwsbrief

**VERENIGING VRIENDEN VAN HET
NATIONAAL GEVANGENISMUSEUM**

AUGUSTUS 2018

BOEKBESPREKING

De strafkolonie, een ideaal overwoekerd door lucht en reglementen

**Wil Schackmann, *De strafkolonie. Verzedelijken en beschaven in de koloniën van weldadigheid, 1818-1859* (Amsterdam: Uitgeverij Atlas Contact 2018).
Onder meer verkrijgbaar in de winkel van het Gevangenis­museum voor € 21,99.**

'De strafkolonie' over Ommerschans en Veenhuizen is het laatste in een serie van vier boeken over de geschiedenis van de Koloniën van Weldadigheid. Wil Schackmann schreef eerder over de Proefkolonie (Frederiksoord), de Bedelaarskolonie (Ommerschans) en de Kinderkolonie (Veenhuizen). Het boek is helder geschreven en biedt een inkijk in de ambitie van de Maatschappij van Weldadigheid van 1818 tot 1859.

De koloniën werden vanuit een ideaal opgezet. De context is, zoals Schackmann aangeeft, de standenmaatschappij. Heel anders dan de maatschappij waarin we nu leven, zonder mondigheid en privacy. Het ideaal werd als volgt verwoord: 'Een nationale kweekschool ter vorming van kundige, brave, nuttige en gelukkige burgers' (pagina 16). Het gaat kort gezegd om verzedelijken en beschaven. Men wil betere mensen maken en kansen scheppen die voor hen nodig zijn voor de verbetering van hun materiële levenssituatie. Ook de sterke inzet op onderwijs staat in dat teken.

Vrienden van het **Gevangenis­museum** Veenhuizen

De Vereniging Vrienden van het Gevangenis­museum stelt zich ten doel het Nationaal Gevangenis­museum te ondersteunen.

CONTACT

Vrienden van het Gevangenis­museum
p/a Ros Floor, bestuurs­secretaris
Zomervlinder­berm 90
3994 WR Houten
r.l.floor@kpnmail.nl

Algemeen e-mailadres VVG:
vrienden@gevangenis­museum.nl

Meer over de VVG:
<http://www.gevangenis­museum.nl/vrienden.html>

Het boek laat zien hoe de koloniën steeds meer in de 'ijzeren greep van de reglementen' (pagina 191) terecht komen. Straf is straf en verzachtende omstandigheden zijn er niet. De leiding gaat willekeurig te werk. Tal van praktijkvoorbeelden laten zien hoe de tuchtmaatregelen functioneren op het gebied van het zedelijk gedrag, hygiëne, slordigheid, vluchtgedrag en de geestelijke gesteldheid van de kolonisten. Een schrijnend voorbeeld is de weduwe Willempje van der Dooze met haar kinderen uit Vreeland. Ze raakt zwanger van een bij haar inwonende kolonist en ze wordt voor onbepaalde tijd in de strafkolonie geplaatst, wat uiteindelijk 13 jaar zal duren.

Hier en daar klinkt ook humor door in de tekst. Alida en Willem, allebei 23 jaar, worden voor de tuchtraad verhoord vanwege de buitenechtelijke zwangerschap van Alida. Willem blijft ontkennen en Alida moet nog eens vertellen hoe het gebeurd is. Dan staat er: 'Zoo heeft zij noch nader en in zijn presentie hem voorgehouden het ogenblik en de plaats, de schuur waar zulks gebeurd was, terwijl hij aan het rogen dorschen was.' (pagina 141). Dan is het pleit beslecht, aldus Schackmann. Al is het gebruik van het woordje 'terwijl' hier wat eigenaardig, is zijn commentaar.

Zo zien we dat een ideaalgedreven ontwikkeling door regulering en sanctionering wordt overwoekerd. In de basisstukken van de Maatschappij ging beloning nog vooraf aan straf. 'Billijkheid echter, aanmoediging en beloningen zullen ook hier waarschijnlijk van eene betere uitwerking bevonden worden, dan gestrengheid' (pagina 128). En later wordt de hoop op milde beloningen genoemd als een onfeilbaar middel om mensen 'tot hunne bestemming opteleiden, en met genoegen hunnen pligten te doen vervullen' (pagina 129).

Ook de godsdienstige vorming die als derde pijler naast verzedelijken en beschaven genoemd wordt, is geen kritische factor in de ontwikkeling. We zien geestelijken van rooms-katholieke en protestantse signatuur. En in 1825-1826 ontstaan twee kerken. De geestelijken wordt toegeschreven elkaar meer te bestrijden dan hun kudde te verzorgen (pagina 66). In hun pastoraal werk met de kolonisten zijn ze niet kritisch op het systeem, maar richten ze zich helemaal op het individueel moreel functioneren van de kolonist binnen het systeem.

In 1859 komt er een einde aan de strafkolonie.

Het boek is een aanrader. Het geeft als een vergrootglas een inzicht in de wereld waarin de strafkolonie functioneert. De beschreven geschiedenis biedt ook een leerervaring voor onze tijd. Het laat zien hoe een ideëel doel kan verzanden in beheersmatigheid en sanctionering, hoe straffen belonen kan wegdrücken en aandacht voor de persoonlijke ontplooiing achterwege blijft. Een les ook voor vandaag is dat ideële ontwikkeling in instellingen niet kan zonder ingebouwde kritisch ethische reflectie om het doel waarvoor de instelling bestaat niet uit het oog te verliezen.

Jan Eerbeek,
Bestuurslid Vrienden van het Gevangenis­museum